

STJEPAN HORVAT, PRVI GEODET REKTOR ZAGREBAČKOG SVEUČILIŠTA

Horvatu osamdesetu obljetnicu života (Srijemski Karlovci, 1895. – Florida, Buenos Aires, 1985.) obilježio je El Instituto Croata Latinoamericano de Cultura u Buenos Airesu. Tom je prigodom u časopisu instituta "Studia Croatica" objavljena biografija Stjepana Horvata i razgovor koji su vodili ing. Jose Ivandić, nekadašnji Horvatov student, i dr. Franjo Nevistić, ravnatelj Instituta, s visokim časnicima argentinske vojske iz *Instituto Geografiko Militar*. Oni su, među ostalim, izjavili da se Horvat nalazi u najvišoj kategoriji koju civilna osoba može postići u argentinskim oružanim snagama. Istaknuli su da je inž. Horvat darovao Argentini sve svoje stručno i tehničko znanje, svu svoju mudrost, bogatu i raznoliku, te zaključili: "Hrvatska se zajednica može ponositi takvim predstavnikom, a Argentinci da ga mogu ubrojiti u jednog od svojih sugrađana". Sve su to argumentirali bibliografijom 14 Horvatovih publikacija i 24 studije objavljene u stručnim časopisima. U razgovoru su gospođa časnici spomenuli da u institutu postoji niz Horvatovih radova koji nisu objavljeni i nisu dostupni – kod nas bi rekli vojna tajna.

Na njegovu pogrebu u ožujku 1985. u Buenos Airesu u ime posljednjega naraštaja hrvatskih sveučilištaraca, koji su studirali dok je bio rektor sveučilišta u Zagrebu, oprostio se Nikola Jerbić. U ime IGM-a govorio je Mario Ornstein, a Ruben C. Rodriguez u ime Društva argentinskih geodeta i geofizičara. Oni su, među ostalim, istaknuli da je Horvat u Hrvatskoj izdao 16 stručnih radova na hrvatskom i njemačkom, a u Argentini više od 50 radova na španjolskom jeziku. Napisao je niz udžbenika i priručnika, sudjelovao na mnogobrojnim međunarodnim kongresima i uživao veliki ugled u stručnim krugovima Južne Amerike, Sjedinjenih Država i u Europi.

Vjerojatno će nekim čitateljima izgledati da sam ovaj članak počeo naopačke, jer sam ga započeo obilježavanjem rođendana i činom ukopa. Time sam na početku želio pokazati o kakvoj se osobi radi, što je sve postigao u svojoj novoj domovini, te kako je bio cijenjen, prije svega kao geodet. Nažalost, u Hrvatskoj nije smio ostati jer se našao na određenom visokom položaju u krivo vrijeme. Svjestan toga, a i iskustva s ruskom emigracijom koja se skrasila u Hrvatskoj nakon Oktobarske revolucije (među kojom su u Zagrebu bili poznati geodeti Apsen, Grabarov, Filatov i dr.) od kojih je saznao na koji način komunistička vlast obračunava s ideološkim protivnicima, otišao je u emigraciju i preko austrijskog logora Krumpendorfa i talijanskih logora Udine, Treviso, Palombina, Modena završio u logoru Fermo nedaleko od Rima, odakle je, ne mogavši birati zemlju u koju će iseliti, završio 1947. u Argentini. Da je i u tom teškom trenutku hrvatske povijesti dobro procijenio što će se dogoditi, pokazalo se vrlo brzo nakon njegova odlaska. Kakav je bio odnos vlasti prema onima koji su ostali u Zagrebu i pošteno radili svoj posao najrječitije pokazuje sudbina poznatoga hrvatskog skladatelja i dirigenta Borisa Papandopula, koji je poslan u Skoplje da vozi kamion, za što on sam kaže da je "itekako bogovski prošao". A i neki naši kolege koji su započeli studij 1945.-1946. dolazili su na fakultet, najblaže rečeno, u nedoličnim odorama, ideološki isključivi i revanšistički nastrojani, pa nije teško pretpostaviti kakav bi bio njihov odnos spram Horvata.

Odmah treba reći da Horvata nikako ne treba tretirati političkim emigrantom, iako položaj rektora i njegov cjelokupan rad mogu izazvati i takve konotacije. Sami događaji to potvrđuju. Naime dobro je znano, napose našim emigrantima, koji su na bilo koji način, iz bilo kojeg razloga napustili Hrvatsku 1945., da su agenti OZNE obilazili logore, pa tako i logor Fermo, s popisom državnih, klasnih i ideoloških neprijatelja, ratnih zločinaca i političkih emigranata, te su one pronađene među logorašima logorske vlasti savezničkih zemalja odmah vraćale u Jugoslaviju. Na tom popisu nije bio Horvat. Vinko Nikolić (Šibenik, 1912. – Šibenik, 1997.), također logoraš u Fermu, pokretač i urednik hrvatske revije u Argentini, pričao mi je nakon povratka u Hrvatsku da je i on bio na tom popisu, ali je na vrijeme doznajući, pobjegao, te je čak morao skakati iz vlaka prije Napulja jer je saznao da ga i ondje čekaju. Poslije, kad je UDBA zamijenila OZNU, preko svojih agenata koji su bili u svakom kutku našeg planeta gdje žive Hrvati, nijednom nigdje nije navela da se Horvat oglašavao u političkim emigrantskim tiskovinama niti da je sudjelovao na političkim emigrantskim skupovima. Jednostavno, bio je čovjek od struke, izvan politike.

Stjepan Horvat bio je student zagrebačkog sveučilišta, asistentom je bio od 1930, izvanrednim profesorom postaje 1937., pa 1941. redovitim profesorom i dekanom na Geodetskom

odjelu Tehničkog fakulteta, te je prvi geodet koji je obnašao časnu i odgovornu dužnost rektora zagrebačkog sveučilišta od 1944. do 1945. Javljao se vrlo često u nekim, ne samo stručnim tiskovinama. Bio je i urednikom Geodetskog lista.

U svijetu priznat, među svojim bivšim studentima cijenjen kao vrstan profesor, stručnjak i nadasve visoko moralan čovjek, u Hrvatskoj je nakon tzv. oslobođenja jednostavno preučiavan kao da nije nikada postojao. Nije zabilježen ni u leksikografskim izdanjima (enciklopedije, leksikoni) ni u stručnim knjigama koje su godinama izlazile u gradu u kojem je bio uvaženi profesor, rektor i vrlo cijenjen javni radnik. Čak ni Geodetski list nije imao hrabrosti obavijestiti svoje čitatelje o njegovoj smrti 1985., već je to učinio tek 1992. Upućenijima ne treba ni spominjati da je u rektoratu umjesto njegove slike bio goli zid sve do 1990. Nikako ne mogu razumjeti kako su ga pojedini rektori i drugi sveučilišni dostojanstvenici mogli jednostavno prešutjeti prigodom pisanja o rektorima, na raznim prigodnim svečanostima i obilježavanjima obljetnica sveučilišta.

Prvi put sam za Horvata čuo 1963. od svojeg razrednika u Geodetskoj školi, inž. Josipa Eiselea, velikoga hrvatskog domoljuba i još većega protivnika režima u kojem je živio i radio. Kako je čak među kolegama bilo opasno razgovarati o bivšem profesoru i rektoru, razrednik mi je o njemu ispričao tek nakon mojeg trećeg odbijanja da pristupim tadašnjoj KP. Da ne bi bilo nedoumice o tadašnjem načinu ulaska u KP treba napomenuti da je početkom školske godine aktiv KP u geodetskoj školi u svakom razredu ispisao na ploču ime na onih đaka koje bi rado vidio u svojim redovima. Tako sam i ja bio tri puta kandidat, što sam ostao do danas, jer nisam našao nešto što bi me k njima privuklo, a karijera me na taj način nije zanimala. Ne treba ni spominjati da mi je inž. Eisele to rekao u povjerenju. To sam obećanje održao sve do danas, kada ga iznosim javno u spomen dragih profesora, Horvata i Eiselea. Imao sam tada priliku vidjeti i jednu od skripata koje je napisao inž. Horvat, u kojoj sam našao najjednostavniju definiciju za tahimetriju, razumljivu ne samo stručnjacima, koja glasi: Tahimetrija je način geodetskog snimanja istodobno triju koordinata svake točke u prostoru a rezultat je istovremeno slika i konfiguracija tla. On je već tridesetih godina prošlog stoljeća tahimetriju smatrao metodom budućnosti (isto kao i fotogrametriju) za što su najbolji dokaz njegove dalekovidnosti današnje totalne stanice, koje itekako potvrđuju Horvatu definiciju tahimetrije. Usporedbe radi, inž. Macarol (Praktična geodezija, Tehnička knjiga, Zagreb 1961., II. izdanje) za tahimetriju daje definiciju: Tahimetrija je polarna metoda snimanja detalja s indirektnim mjerenjem dužina.

Stjepan Horvat pripadao je u rijetke pripadnike tehničke inteligencije, koji je osim struke našao smisao života i na drugim poljima znanosti i umjetnosti, posebice u pisanju i skladanju. Bio je vrstan organizator i osnivač različitih udruga. Tako je u logoru Fermo osnovao mješoviti pjevački zbor "Jadran", koji je poslije nastavio s radom u Argentini te još i danas djeluje, redovito se popunjava novim, mlađim članovima, koji u toj dalekoj zemlji s uspjehom prenose hrvatsku glazbenu kulturu. Jedno vrijeme, dok se orkestar uhodio, bio je vrlo uspješan zborovoda, što je poslije prepustio drugima a on se posvetio isključivo skladanju. Pisao je skladbe za mješoviti zbor, kantate i mise. Tako je, slušajući izravan radioprijenos iz Zagreba sa sudjenja zagrebačkom nadbiskupu Alojziju Stepincu skladao njemu u čast misu *Beata Mariae Virginis*. Treba spomenuti i skladbu *Gospodine, Ti vidiš muku moju*, kojom je iskazao muku koju nije javno pokazivao. A sigurno je podnosio strašnu muku jer je napustio domovinu u kojoj je kao čovjek i stručnjak bio cijenjen, u kojoj je ostavio nezbrinutu majku, suprugu i dvije kćerke, dok za dvojicu sinova nikada nije čuo, koji su najvjerojatnije završili na jednom od brojnih stratišta, na kojima su stradali mnogi Hrvati povlačeći se prema zapadu. Možemo samo zamisliti kakvu je muku doživio i sedam godina poslije, došavši u Rim na jedan od stručnih skupova na koje je bio redovito pozivan, kada je takoreći bio na pragu domovine, a nije ga smio prijeći, ni tada ni ikada poslije, jer nije doživio osamostaljenje Hrvatske za koje se zauzimao još dok je u njoj živio. Za koncert koji je "Jadran" održao 1946. u Rimu, kao *Concerto di Musiche Nazionali Croate*, harmonizirao je deset narodnih pjesama iz Bosne – *Dalla fiera Bosnia* i šest narodnih pjesama iz svojega rodnog Srijema – *I souni dell Oriente Croato* (glasovi hrvatskog istoka). Koncert su pohvalili glazbeni kritičari i snimljen je na gramofonske ploče. Jedino glasilo komunističke partije Italije *L Unita* nije moglo bez ideoloških primjesa pa je zbor proglasilo skupom crnih glasova – *le voci nere*.

Također je u logoru Fermo u proljeće 1947. napisao *Mi izbjeglice. Razmatranje o suvremenoj hrvatskoj problematici iz perspektive logora*. u 16. poglavlja. Citirat ću nekoliko misli iz tog djela da se bolje shvati Horvat kao čovjek i domoljub. Tako kaže da je s politikom "obračunao u svojim mladim danima i to će sigurno ostati i do dana moje starosti" (još jedan od dokaza da nije bio politički emigrant). "Dopuštam da je to u opreci s mojim djelovanjem, a napose s djelovanjem zadnjih godina hrvatske države. Istina je, da sam se politički eksponirao, ali to je bilo na području one djelatnosti koja spada po mojem najdubljem uvjerenju u nacionalne dužnosti svakog svjestnog Hrvata. Ako sam se u granicama svoje djelatnosti ili svojih javnih funkcija zalagao onoliko, koliko sam mogao, za održanje hrvatske države, onda sam samo vršio svoju dužnost. Tako bi je uostalom vršio na svoj način i svaki drugi na mojem mjestu, ako bi bio svjestan onih posljedica, koje sam ja očekivao, a koje su nažalost i nastupile. Prva je posljedica ta, da sam si time navukao na leđa čitav niz neprijatelja. Druga posljedica, a to obtećuje moju savjest, jest činjenica, da je to moje djelovanje vršilo izvjestni utjecaj na one mlade ljude, koji nisu bili neutralni prema mojem mišljenju. Ima ih, koji su neke moje misli uzimali kao smjernice za svoje praktično djelovanje. Ja sam prema tome prema njima odgovoran za njihov životni smjer, a u tadašnjim prilikama i za njihov život u najdoslovnijem smislu riječi." Tu je vidljiv njegov osjećaj krivnje prema svojim studentima, koji su pošli njegovim putem i pritom možda stradali. "Nisam ni prije 1941. bio aktivni član ustaškog pokreta, a nisam mu se formalno priključio niti kasnije. To izgleda malo čudna stvar s obzirom na činjenicu, da sam vršio neke funkcije, koje su upućivale na aktivno članstvo u pokretu. Ne odričem se svojeg djelovanja, obrnuto ja se s tim djelovanjem ponosim, jer je ono bilo djelovanje sa sviešču žrtve, a to mora cijeniti prijatelj, a poštovati neprijatelj. Moje se djelovanje može braniti ili napadati, može ga se opravdati ili osuditi. Nešto mi moraju ipak svi priznati. To su barem dvie stvari. Prva od tih jest to, da sam odvažno zastupao svoje mišljenje i da nisam jedno govorio a drugo činio. I drugo, da za svoj rad nisam primio ni toliko nagrade, da ga se svesrdno prizna. Ja nisam patriotizam unovčio ni onda ni sada."

Svojedobno sam akademiku Krešimiru Čoliću, prvom predsjedniku HGD-a, predložio da razmisli o povratku posmrtnih ostataka Stjepana Horvata u Hrvatsku. Donekle smo se složili u tome i dogovorili da ćemo o tome razgovarati poslije i eventualno staviti na dnevni red Upravnog odbora HGD-a. Prerana Krešina smrt spriječila je daljnji nastavak razgovora i dogovora.

Iz života i rada rektora Horvata evidentno je da se ni na jedan način nije odrekao svoje domovine. U mnogobrojnim susretima s Hrvatima diljem svijeta, kada je putovao na stručne skupove, prvo mu je bilo upitati kako je u Hrvatskoj. Argentina, koja mu je silom prilika bila druga domovina, također mu je bila draga, ali mu nije mogla nadomjestiti rodnu grudu. Tako na jednome mjestu kaže da je pogriješno Argentinu smatrati obećanom zemljom. Najviše što može biti, ona je utočište u nuždi. Izrekao je i veliku istinu, koja se odnosi na sve one koji su iz bilo kojeg razloga primorani iseliti u drugu zemlju: "Nisam bio željen i nisam željen. Ali sam cijenjen. Zna se, što dode u moje ruke, sigurno funkcionira. Uostalom to mi se otvoreno priznaje. I zato mogu reći da sam dobro. Tako dobro, kako je samo moguće zamisliti za čovjeka, koji mora biti odrezan od svega što mu je najdraže (obitelj, rodna gruda)."

Sredinom 1960-ih godina doselila se u Argentinu jedna mu kćerka, koja ga je negovala do kraja života, jer je bio slabo pokretan nakon doživljene teške nesreće. Prema mojem saznanju ona i danas živi u Argentini. Druga kćerka živi u Hrvatskoj i ne bi bio veliki problem saznati njezinu adresu. Ako bi one pokazale zanimanje za to, smatram da bi trebalo porazgovarati o tom prijedlogu i nastojati ga ostvariti, jer bi to zasigurno tražio Horvat u svojoj oporuci da je mogao predvidjeti da će doći do osamostaljenja Hrvatske i njegove, više nego opravdane rehabilitacije.

Možda bi se na Geodetskom fakultetu mogla postaviti skromna spomen-ploča koja bi podsjećala buduće naraštaje na svjetski priznatoga geodetskog stručnjaka, bivšega studenta, profesora i dekana Fakulteta i prvoga geodeta koji je bio rektor zagrebačkog sveučilišta.

Literatura:

Karlo Mirht (2003): *Život u emigraciji*. Matica hrvatska, Zagreb.
Kolo, časopis Matice hrvatske br. 9–10, 1994.

Stjepan Bučar